

Reminiscere, - gedenk, Heer!

tweede zondag in de veertig dagen

VAN DE VERHEERLIJING OP DE BERG

Evangeliezang naar Mattheüs 17 vs 1-9.

De winter is vergangen,
de aarde rekt zich uit,
zij wacht reeds met verlangen
de volheid van de tijd,
want daar staat Hij gerezen,
de grote Bruidegrom,
Zijn naam zal zijn geprezen,
al zij 't als in een droom!

Hij staat er ons ten goede
in deze slechte tijd,
wij moeten Hem begroeten,
Zon der gerechtigheid,
wij moeten Hem aanbidden,
Zoon Gods en evenknie,
zoals Hij staat temidden
van wet en profetie.

De bergen zullen dragen
vrede en zaligheid,
wanneer Gij op komt dagen
die Zoon van David zijt,
o laatste Zoon van Adam
en eerste Zoon van God,
die door Zijn levensadem
zal opstaan uit de dood.

Dit lage mensenleven,
vernederd en veracht,
hoog zal het zijn verheven;
looft God uit alle macht!
De schepping vol verlangen
reikhalst en rekt zich uit,
de winter is vergangen,
Gods mare wordt verbreed.

Uit: W. Barnard, *De tale Kanaäns*.

Over de liturgie

In 2 Tim. 1,6-10 komen merkwaardig veel liturgische termen voor of termen die niet alleen maar ook in de liturgie een grote rol spelen, de grenzen zijn immers vloeiend. In vers 6 staat 'herinneren', 'gedenken', daar schuilt het woord anamnese in, gedachtenis en die term wijst dan ook weer naar de naam van deze zondag 'Gedenk, Heer'; en daarmee hebben we de dubbele gedachtenis weer voor ogen: wij moeten gedenken en gedenkende roepen wij, bidden wij: Heer gedenk uw daden die wij gedenken. In datzelfde vers wordt de handoplegging genoemd en die handoplegging heeft het 'charisma', de genadegave, de H. Geest bemiddeld. Dat is geen statische gave, maar heet het hier: die moet aangevuurd worden. Dan komt in vers 8 het 'martyrium' voor, een woord dat van 'getuigenis' naar 'martelaarschap' verschoven is en waarover in de heiligenkalender steeds weer gesproken wordt op de dagen van heiligen die als martelaren gestorven zijn. In vers 9 horen we over de roeping, de vocatio, het ambt: wij allen zijn geroepen met een heilige roeping, het basisambt waar de speciale ambten op groeien, waarin ze gegrond zijn, en nooit zonder die vocatio, die roeping. In vers 10 de verschijning, de 'epifanie' van de Heer. Een prachtig stuk, juist ook om al vierend te lezen, maar ongebroken is dit alles niet. Er zitten 'knikken' in: Paulus zit gevangen en hij bezweert zijn leerling geen stappen terug te doen, zich niet voor hem en vooral voor het grote getuigenis te schamen, want dat zou een nieuw lijden Gods betekenen. En dan: als dat zo gelezen en gehoord is, krijgt wat biddende gezongen is een merkwaardige nieuwe klank erbij: psalm 25,2: 'mijn God, op U vertrouw ik, laat mij niet beschaamd worden'.

Als is gelezen

Exodus 6,1-12 (K.S.)

De hierboven gegeven nummering is die volgens het NBG. Wij volgen hier die van de KBS, welke overeenkomt met de vertelling in de Hebreeuwse bijbel. Daarin vinden we deze perikoop onder 6,2-13.

God stelt zichzelf voor

Dit gedeelte staat in onze bijbels onder het hoofdje 'Mozes ten tweede male/opnieuw gezonden'. Hier wordt nl. eenzelfde gebeurtenis als in hoofdstuk 3 en 4 verhaald. Dat is natuurlijk voer voor hen die speuren naar sporen van het redactionele werk dat aan deze tekst is verricht. Het is duidelijk dat het gaat om verschillende versies van eenzelfde gebeuren. Toch kan men niet gewoonweg om die reden aan dit tweede verhaal voorbijgaan. Binnen het geheel heeft het een duidelijke functie. Het is een bevestiging van de eerder gedane belofte van bevrijding. Die is hard nodig na de tegenslag die Israël volgens hoofdstuk 5 te verduren kreeg. Daartegenover klinkt hier dan opnieuw de belofte en wel in uitermate zwaar geladen theologische bewoordingen.

God stelt zichzelf voor: 'Ik ben JHWH'. Zo begint en eindigt Hij (v. 2 en 8). Wat dat inhoudt kon zelfs het roemruchte voorgelicht nog niet weten. Abraham, Isaak en Jakob hadden Hem slechts gekend als El Shaddai. Meestal wordt dat vertaald met 'de almachtige God'. De precieze betekenis van deze godsnaam is evenwel onbekend. In het Oude Testament wordt (El) Shaddai meestal gebruikt als men om bepaalde redenen een heel oude naam wil gebruiken. Zo ook hier. Waar het om gaat is dat aan het volk wordt voorgehouden dat de hier gedane belofte niet nieuw is, maar dat hun voorouders er ook al mee hebben geleefd. Israël mag dat dan misschien hebben vergeten, hun God blijft erbij (vgl. 2,25). De nog steeds uitstaande vervulling van die belofte, ook de aartsvaders waren immers niet meer dan vreemdelingen geweest in Kanaän, zal nu aan dit volk plaatsvinden. De garantie? God zelf staat ervoor in. Hij is het aan zijn naam verplicht. Een man een man, een woord een woord. 'Ik zal bevrijden, Ik ben JHWH'. Dat is het antwoord op de hoogmoedige verwerping van Farao (5,2) en op de bange vraag van Mozes (5,22-23).

Israëls geloof stelt niet veel voor

De reactie van het volk nadat Mozes voor de eerste keer deze boodschap had doorgegeven was nog zo positief geweest: 'En het volk geloofde' (4,31). Blijkbaar hadden zij verwacht dat hun nu geen strobreed meer in de weg naar de vrijheid gelegd zou worden. Nu dat wel gebeurt is hun geloofsvertrouwen dan ook direct verdwenen. Ze zijn 'kort van geest' zoals er letterlijk staat in 6,9. Normaal wordt dat gezegd van iemand die kortaangebonden is, die om het minste of geringste kwaad wordt (Spr. 14,27 en 29). Israël kent zijn God nog niet, want wie Hem kent als JHWH hoeft niet te wanhopen (vgl. Ps. 91,14). Dit werkwoord 'kennen' wordt in v. 3 en v. 7 gebruikt. De aartsvaders kenden God nog niet eens naar zijn ware aard, omdat Hij hun niet als JHWH bekend was. Toch geloofden zij. Israël heeft de naam wel gehoord, maar kent Hem nog niet. Pas als Hij zich werkelijk als bevrijder manifesteert zullen ze echt weten met wie ze te maken hebben (v. 7). Nu is het volk nog kort van geest. Het kan niet boven zijn twijfel uitkomen. En Mozes is niet veel beter (vgl. v. 12).

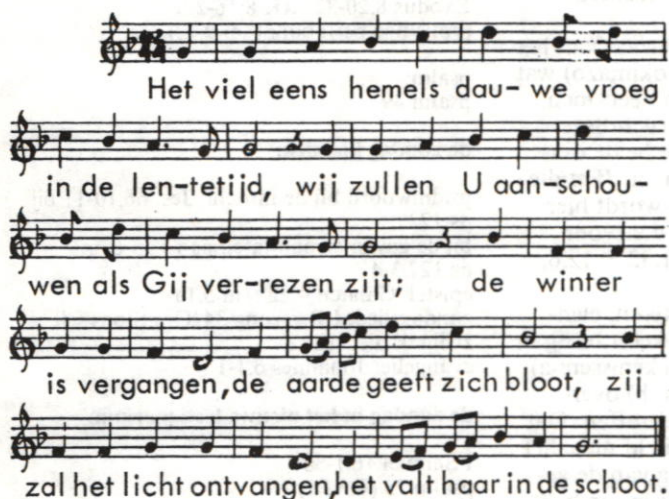
Uiteindelijk is die reactie heel begrijpelijk. Hoe kunnen we zeker weten dat God echt met ons bezig is, met het heil voor de wereld? En hoe zouden machteloze mensen als wij daar ooit een rol bij kunnen spelen?

Het is goed om hier nu de profetenlezing die volgens de joodse traditie met Ex. 6 verboden wordt te lezen: Jes. 41,27 vv. Daar wordt de anti-macht, die wij als overmacht beschouwen voor nietig verklaard. En daartegenover wordt de knecht van God gesteld (42,1). En dat is geen geweldenaar en die is niet kort van geest, want hij draagt Gods Geest.

Oculi, - mijn ogen gericht op de Heer

derde zondag in de veertig dagen

VAN HEMELS DAUWE



2. Hoe zalig is de moeder,
die U gedragen heeft,
zij zal haar kind'ren voeden
met melk van Woord en Geest;
gelukkig zijn die drinken
de dauw, de melk des Woords,
zij zullen vrede vinden
en wonen ongestoord.
3. De geesten van de Boze
zijn op de vlucht gegaan,
gelukkig wie geloven
en voor U openstaan;
Gij moet het huis vervullen,
dat niet de nacht opnieuw
zou heersen, nu voor allen
eens hemels dauwe viel.

W. Barnard/1631

Uit: Eucharistie; uitg. Annie Bank.

Over de liturgie

Zo op het eerste gezicht is Rom. 5 een koel stuk, typerend voor de onverbiddelijke logica van Paulus die iets bevrijdends kan hebben, maar die ook vaak weerstanden oproept. Toch zit er één woord in dat een heel andere toon aan dit stuk geeft: hoop en wij weten: hoop die je ziet, die je bewijzen kunt, is geen hoop! Met andere woorden: heel deze redenering van Paulus is afhankelijk van zien wat je niet ziet, van 'Oculi mei semper ad Dominum': mijn ogen zien steeds op de Heer. Zonder dat bepaalde zien zie je niets. Daarom is het geen onverbiddelijke logica, maar biddende logica. Daarom zegt die vrouw in Joh. 4,29 ook: je moet wel komen en zien, dat is willen zien wat ik gezien heb, doorzien. Daarom moet Paulus juist ook in de liturgie gelezen worden, hij is veel kwetsbaarder hij lijkt, hij kan niets bewijzen, hij kan er zelf ook alleen maar biddende en zingende op hopen.

Als is gelezen

Exodus 6,25-7,7 (K.S.)

God contra de godenzoon

Dit gedeelte kunnen we beschouwen als een inleiding op de geschiedenis van de plagen. Het gaat hier om de confrontatie tussen JHWH, Israëls bevrijder, en Farao, de Egyptische vorst met goddelijke pretenties.

Het is duidelijk dat Mozes hoog opziet tegen Farao: hoe zou die man naar hem willen luisteren (6,12.30 = NBG v.11.29). Maar Mozes staat in dienst van JHWH. Ook het geslachtsregister dat hier midden in het verhaal opeens opduikt wijst daar op. Het is maar niet een verdwaalde tekst. Het heeft een duidelijke functie, nl. om aan te tonen dat Mozes en Aäron behoren tot de stam Levi en de Levieten zijn de dienaren van God bij uitstek. Zulke mensen hoeven niet bang te zijn voor een Egyptische godenzoon. Meer nog: JHWH stelt Mozes 'als god voor Farao' (7,1 vgl. 4,16). Daarmee wordt niet bedoeld dat Mozes nu de goddelijke status krijgt toebedeeld. Het gaat niet om Mozes op zich, maar om Mozes in zijn relatie tot Farao. Het woord van God doorbreekt de traditionele gezags-verhoudingen.

Dat is ook de reden waarom er doorgaans zo weinig naar wordt geluisterd. Dat constateert ook de Prediker, wanneer hij waarneemt dat de wijsheid van de arme niet in tel is (Pred. 9,13-15). Ook Farao laat zich er zo niet door imponeren. Voor wie zich wel aan Gods woord toevertrouwt is zo iets onbegrijpelijk: wie kan nu Gods wil weerstaan? Vandaar dat men de koppigheid van Farao ook als God opvatte. Daardoor wordt nog sterker benadrukt dat de volgende plagen in de eerste plaats tot doel hebben om te laten zien hoe machtig die God van Israël wel is. Ook aan de Egyptenaren zal Hij zich voorstellen als JHWH (7,5), maar voor hen is Hij niet de bevrijder. Zij zullen Hem leren kennen als een scherprechter en een krijgsheld (Ex. 15,3 vgl. ook Ps. 68).

Op rijpe leeftijd

De leeftijd van Mozes is hier het vermelden waard (7,7). Hij is nu tachtig jaar. Volgens de traditie is Mozes' leven verdeeld in drie even lange periodes. Tot zijn veertigste had hij een beschermd bestaan aan het Egyptische hof (vgl. Hand. 7,23). Dan volgt het gedwongen verblijf in Midjan, eveneens veertig jaar. En nu staat hij dan aan het begin van de derde periode van veertig jaar, op weg naar het beloofde land (vgl. Deut. 34,7). Dat Mozes pas op zijn tachtigste aan zijn belangrijke taak begint mag opmerkelijk heten. In het Oude Testament is dat de leeftijd der sterken (Ps. 90,10). Van een tachtigjarige mag niet meer zoveel worden verwacht (vgl. 2 Sam. 19,35). Van een God evenwel die desondanks via zo iemand werkt des te meer!

Gods macht en de anti-macht

Het is opvallend dat Farao via zijn tovenaars aanvankelijk steeds een antwoord heeft op de tekenen die Mozes en Aäron namens JHWH verrichten. Ook de tovenaars kunnen hun staf in een slang veranderen (7,12); ook zij weten van water bloed te maken (v.22); ook zij kunnen kikkers tevoorschijn doen komen (8,3 = NBG v.7). Het is duidelijk dat hier tegenover Gods macht een geduchte anti-macht staat, die zich niet zomaar laat overwinnen. Toch zijn er de eerste tekenen van de uiteindelijke overwinning. De slang die van Aärons staf werd gevormd verslindt de slangen van de tovenaars. En de tovenaars weten weliswaar hetzelfde kwaad op te roepen, zij kunnen zich er niet van bevrijden (8,4(8)). En bij de derde plaag van de steekvliegen moeten de Egyptenaren hun onmacht erkennen. Nu leren ze de God van Israël toch een beetje kennen: 'Dit is de vinger Gods' (8,15 (19)).

Op weg naar Pasen

In de voorbereiding op Pasen is het goed om dat te bedenken: de strijd om de bevrijding uit het doodsland is niet zomaar gestreden. De kracht van de tegenstander mag niet worden onderschat. Maar de eerste tekenen van de uiteindelijke overwinning zijn al zichtbaar.

Palmzondag

zesde en laatste zondag in de veertig dagen

DIE RECHTENS GOD GELIJK

naar Filippenzen 2,8-9
Wim ter Burg



- 2 Hij heeft zichzelf ontdaan
van alle heerschappij,
Hij kwam in ons bestaan,
Hij werd een mens als wij.
- 3 Hij werd ons aller knecht,
zijn deemoed was zo groot.
Hij stond voor ons terecht,
gehoorzaam totterdood.
- 4 Maar God heeft Hem gesteld
hoog aan zijn rechterhand.
God heeft zijn naam gemeld
aan hemel, zee en land,
- 5 opdat zijn macht verstaan
al wie Hij 't aanzijn geeft,
opdat in Jezus' naam
zich buige al wat leeft, -
- 6 opdat wij met elkaar
God geven alle eer,
belijdend voor elkaar
dat Jezus is de Heer!

Huub Oosterhuis, geb. 1933

Uit: Zingend Geloven

Over de liturgie

Christus' 'exodus' is aanstaande (Luc. 9,31!) net als in Exodus 11, waar de lammeren plaatsvervangend hun bloed prijsgeven. Fil. 2 'verklapt' inmiddels al wat er gaat gebeuren: de ingang en de uitgang! Dat gebeurt telkens, noch de bijbel, noch de liturgie zijn geïnteresseerd in dramatiek in de zin van heenwerken naar een climax. Nee: wat we gedenken, gedenken we als geschied. De spanning zit niet in dat geschieden, maar in de vraag of het ook nu een werkelijkheid is, of het onze geschiedenis wil worden. Dan kan zelfs Paulus de hymnische toon van de lofzang niet meer tegenhouden, want dan komt het dichtbij en bij hem uit de grond van zijn hart en het moet bij de mensen van de mond naar het hart. Het stempelt deze zondag ook: al Palmzondag vierend vereenzelvigen wij ons met hen die argeloos de Koning vierden en die Hem verlieten of erger. Maar het is ook de zondag van het meezingen van psalm 22, ons meezingen met Hem, zijn meezingen met ons. En dan krijgen de psalmen tenslotte toch gelijk en ze helpen ons Fil. 2 te zingen.

Als is gelezen

Exodus 11 (K.S.)

In dit hoofdstuk overlappen het verhaal van de gebeurtenissen rond het tijdstip van de uittocht en het verhaal van de plagen elkaar. De laatste plaag neemt een bijzondere plaats in. Hier wordt ze aangekondigd als een vervolg van een 'bekroning' op de voorafgaande plagen, die zal leiden tot de uittocht (v. 1). De opbouw van de vertelling van de laatste plaag is anders dan die van de vorige plagen. Hier wordt afgeweken van de stereotiepe opeenvolging van gebeurtenissen: de uitvoering is gescheiden van de aankondiging door uitgebreide voorschriften. Het lijkt er aan de andere kant op alsof de plagen losstaan van de uittocht: het hoofdstuk van de plagen wordt afgesloten zonder dat daardoor de bevrijding is bewerkstelligd (v. 10). Deze onduidelijkheid hangt samen met de ingewikkelde voor-geschiedenis van Ex. 11-13 (zie de opmerkingen hierover bij Ex. 12).

De definitieve scheiding

Dit hoofdstuk staat in het teken van de scheiding tussen de Egyptenaren en de Israëlieten. Die scheiding was er natuurlijk al sinds de Egyptenaren de Israëlieten hadden verlaagd tot slaven. En in 10,28 was het onderscheid van de kant van Farao nog eens extra verscherpt. Maar nu wordt hier duidelijk dat hem dat recht niet toekomt. Mozes zinspeelde daar al op in 10,29 door de eer aan zichzelf te houden. Maar de rollen worden nu helemaal omgekeerd: nu maakt JHWH scheiding (v. 7 vgl. 8,22 en 9,4); nu zullen de Egyptenaren jammeren (v. 6 vgl. 2,23), want niet meer de kinderen van de Israëlieten, maar de eerstgeborenen der Egyptenaren worden het slachtoffer van de scheiding (vgl. 1,15-22). Ook de verhouding tussen Farao en Mozes wordt radicaal veranderd: Farao zal moeten terugkomen van zijn hautaine houding van voorheen (12,31). De voltrekking van de definitieve scheiding werpt zijn schaduw reeds vooruit. De duisternis (10,21-29) is de onheilspellende stilte voor de storm. Intussen wordt de Israëlieten in het vooruitzicht gesteld dat zij niet als geslagen honden zullen hoeven afdruipen. Hun uittocht zal integendeel zijn als de triomftocht van een zegevierend leger. Ze zullen de Egyptenaren plunderen zoals dat bij een overwonnen vijand gebeurt (v. 2-3 vgl. 2 Kron. 20,25).

De theologie van de plagen

De verzen 9-10 laten zich lezen als een resumé van de geschiedenis van de plagen. Hier wordt gezegd waarom de Here steeds weer Farao's hart verhardde. Men moet het zien als het scheppen van de mogelijkheid voor God om zich te openbaren als JHWH, de machtige bevrijdende god (vgl. 10,1-2). De door JHWH gegeven plagen zijn het antwoord op de vraag van Farao: wie is JHWH? (5,2). Door de hardheid van Farao zijn de tekenen van Gods macht talrijk (7,3). Des te opvallender is dat ze uiteindelijk niet hebben gewerkt. Ex. 11,9-10 geeft daarvoor een verklaring die teruggrijpt op de inleiding (7,3). Het lijkt erop alsof er nu wat anders gaat beginnen. Na de bestraffing van Farao door de plagen is het nu tijd om de verlossing van Israël voortvarend ter hand te nemen. Er wordt dan ook niet meer gepraat en niet meer onderhandeld.

Op Palmzondag

Een merkwaardige parallel doet zich voor als wij op de zondag, waarop wij denken aan Jezus' koninklijke intocht als zoon van David, lezen over de eerstgeborenen van Farao die op de troon zal zitten. Beide zonen zullen sterven. De dood van de eerstgeborene van Farao heeft niet voorkomen dat de eerstgeborene van God ook moet sterven. Er is nog geen sprake van een definitieve bevrijding. De anti-machten waren nog niet overwonnen. Ze zijn slechts van gedaante veranderd. Gods antwoord is nu ook anders, voor velen onbegrijpelijk: geen triomfantelijke uittocht uit het diensthuis, maar een afdaling van de 'koning van Israël' in het dodenrijk.

Witte Donderdag

feestelijk begin van de Paasviering

TOEN JEZUS IN ZIJN UUR GEKOMEN WAS*

Een lied voor Witte Donderdag
Bernard Huijbers

1. Toen Je-zus in zijn uur ge-ko-men was,
om de-ze we-reld te ver-la-ten,
heeft Hij ten ein-de toe ons lief-ge-had.
De veel ge-lief-de Zoon van God de Va-der
wordt een slaaf die on-ze voe-ten wast,
wordt een slaaf die on-ze voe-ten wast.

- 2 Toen Jezus met zijn vrienden maaltijd hield,
nam Hij het brood, nam Hij de beker.
Hij heeft zijn leven aan ons uitgedeeld,
zijn bloed voor deze wereld prijsgegeven, -
teken van de geest die Hem bezielt. (bis)
- 3 Ik ben de wijnstok, heeft Hij toen gezegd,
gij zijt voorgoed met Mij verbonden.
Ik ben uw waarheid en Ik ben de weg,
Ik ben die ben, vergeving van uw zonden,
vrede geef ik u, heeft Hij gezegd. (bis)
- 4 Toen Jezus naar zijn Vader toe zou gaan,
heeft Hij gebeden voor zijn vrienden.
Vader, bad Hij, bewaar hen in uw naam,
mogen zij allen één zijn in de liefde,
dat zij doen wat ik hun heb gedaan. (bis)

(vervolg op pagina 40)

Over de liturgie

Psalm 67 op Witte Donderdag:

God zij ons genadig en zegene ons,
Hij doet zijn aanschijn bij ons lichten
opdat men op aarde uw weg kenne
in naam van Hem die de voeten van mensen
waste om ze te zetten op wegen van vrede,
uw heil onzer alle volken.
Dat de volken u loven, o God,
dat alle volken tezamen u loven
want het is waardig en recht,
u dank te zeggen voor het brood uit de hemel,
het bloed dat roept van de aarde,
de opwekking van de eersteling van de oogst,
Laat de natieën zich verheugen en jubelen
omdat Gij de volken in rechtmatigheid richt
en de natieën op de aarde leidt,
heilig, heilig, heilig
o Heer van alle machten,
hemel en aarde zijn vol van uw heerlijkheid,
Laat de volken u loven, o God,
laten de volken tezamen u loven.
De aarde gaf haar gewas,
brood en wijn, sprekend van leven,
getuigen van heil,
God, onze God, zegent ons;
God zegent ons, gezegend die daar komt in de naam van de Heer,
God zegent ons, opdat alle einden der aarde Hem vrezen.

Als is gelezen

Exodus 12,1-28 (K.S.)

Een verward verhaal

Ex. 11-13 heeft een gecompliceerde ontstaansgeschiedenis. Dat maakt het verstaan er niet eenvoudiger op. In één traditiestroom wordt de laatste plaag direct verbonden met de uittocht. In een andere staan de gebeurtenissen rond de uittocht los van de plagen en worden ze veel meer in verband met de doortocht van de Schelfzee gebracht. Verder zijn er in dit gedeelte verschillende tradities samengebracht, die oorspronkelijk niets met elkaar te maken hadden. Pascha, het feest van de ongezuurde broden en de wijding van de eerstgeborene zijn hier verbonden met het exodusverhaal, dat vanwege zijn centrale positie in de godsdienst van Israël als een magneet heeft gewerkt. Die verschillende tradities zullen elkaar en de weergave van de uittocht zeker wederzijds hebben beïnvloed.

Pascha

Het verhaal van de uittocht wordt in hoofdstuk 12 afgelost door inzettingen met betrekking tot het Pascha. Wat opvalt bij de gegeven voorschriften is dat zij losstaan van de gebeurtenissen die hier zijn beschreven. Ze gaan uit van een latere situatie. Zo wordt in v. 25 al gesproken over het land Kanaän en krijgen we in v. 3-5 de indruk dat men alle tijd heeft om het schaap en de juiste groep uit te zoeken. De zeven dagen van v. 14-20 vallen niet te rijmen met het snelle vertrek. Het is duidelijk dat het hier gaat om aanwijzingen voor het gedenken van de uittocht door het Pascha en het feest van de ongezuurde broden, zoals dat in later tijd plaatsgevonden heeft. Pascha (correcter: Pésach) is oorspronkelijk een nomadenfeest, dat gevierd werd bij het wisselen van de weidegronden. Elementen als de 'verderver' in v. 13 en 23, een demon die via de bloedrite op een afstand gehouden moest worden, herinneren er nog aan. Dit oude feest werd opgepakt en vernieuwd door het aan het gebeuren bij de uittocht te verbinden. Door dit feest krijgt de uittocht een altoosduurende betekenis. Want het Pascha maakt het mogelijk dit bevrijdende gebeuren steeds opnieuw te beleven. Het is niet het feest van een vrome herinnering. Het is een steeds terugkerende representatie van wat eens is gebeurd. Zoals het Pascha de Israëlieten verbond tot één gemeenschap, zo verbindt het hen die het later vieren met het voorgeslacht.

Het Pascha is hier op allerlei manieren verbonden met de geschiedenis van de uittocht. Vooral via een aantal woordspelingen. Zo staat er in v. 11: 'In haast (hpz) zult gij het eten, het is een Pascha (psh) voor de Here'. Hier wordt dus psh verklaard vanuit hpz (via letterwisseling). Bekender is het verband met het Hebreeuwse werkwoord psh, 'hinken'. Hier krijgt dat werkwoord dan de enigszins gewrongen betekenis 'voorbijgaan' (v. 12 en 23).

Een nieuw begin

De betekenis die het gebod om ongezuurde broden te eten aan het verhaal geeft is de nadruk op het afstand nemen van het oude. Zuurdesem wordt nl. gemaakt van het oude brood. Nu moet het brood echter zonder dit gist gemaakt worden. Want het gaat hier om een nieuw begin. De scheiding met het oude is absoluut: wie het gezuurde niet wegdoet 'zal uit Israël worden uitgeroeid' (v. 15 en 19). De verbinding van deze feesten met de geschiedenis van God met Israël is heel belangrijk. Het betekent dat de feesten maar niet in de lucht blijven hangen, maar betrekking hebben op het concrete leven. Sterker nog: de feesten maken geschiedenis. Vgl. bijv. v. 2: het feest knoopt niet aan bij een bepaalde tijd, maar het bepaalt zelf de tijd en is zo zelf een aanknopingspunt, iets waaraan je je kunt vasthouden. In de woorden van Martin Buber: 'Die Einsetzung des Passah bedeutet auf jeden Fall eine Ordnung der Naturzeit von der Geschichtszeit aus, die Aufrichtung eines neuen Anfangs'.

Goede Vrijdag

LAM GODS DAT ZO ONSCHULDIG



2. Lam Gods, Gij wilde sterven,
Uw Vaders liefde derven
In eindeloze pijn;
Gij sloeg op ons Uw ogen
In godd'lijk mededogen
En wilde onz' Verlosser zijn.
3. Lam Gods, nimmer volprezen,
Leer ons de zonden vrezen,
Waarvoor Gij stierf aan 't kruis
Wilt Gij ons eenmaal geven
Het onvergankelijk leven
Bij U in 't Hemels Vaderhuis.

19e-20e eeuw / 15e-16e eeuw

Uit: Eucharistie; uitg. Annie Bank.

Over de liturgie

'Daar wij nu een grote hogepriester hebben, die de hemelen is doorgedaan...'. Hij is de hemelen doorgedaan zoals bij de tempelliturgie de hogepriester alle drempels en deuren en voorhangsels passeert om bij de kern uit te komen, het hart van het verbond, Gods hart. Maar: Hij is én heen én terug gegaan, want Hij heeft de hele weg afgelegd, beginnend waar wij waren en zijn. Zo is de hele heilsweg van Christus in een liturgie-beeld gevat, te beginnen bij zijn waarachtig menszijn. Geen wonder dat ook Luther in zijn uitleg dat heel sterk benadrukt: op 'gelijke wijze' wil hier niet het waarachtige vlees, het menszijn en het lijden van Christus loochenen zoals de Manicheeërs (Luther doelt op de docetische trekken bij hen) dromen, maar het is zo bedoeld dat Hij niet ons eigen vlees heeft, dus niet ons is, maar geheel gelijk aan ons is, zoals wij zelf ook niet een en hetzelfde vlees hebben, maar gelijksoortig zijn. Zo heeft hij ook ongetwijfeld waarachtig lijden doorstaan'.

Als is gelezen

Exodus 12,29-43 (K.S.)

De anti-macht onttoont

Nu begint dan eindelijk de uittocht der Israëlieten, de manifestatie van JHWH, die zich heer der geschiedenis betoont, die de machten onttoont. Dat laatste is hier overduidelijk. De ontluistering van Farao wordt breed uitgemeten. Zijn dynastie heeft geen toekomst meer nu de troonopvolger dood is. Ook Farao zelf krijgt het zwaar te verduren. Heel zijn waardigheid raakt hij kwijt. Midden in de nacht moet hij zijn bed uit, om terug te komen op het eerder genomen besluit dat hij Mozes en Aäron niet meer wil zien (v. 31). Zijn wil is geen wet meer. Nu komt de wens van de Israëlieten op de eerste plaats. En Farao moet nu erkennen dat hij gebaat is bij hun zegen (v. 32), d.w.z. hun voorbede bij hun God. Zo eindigt Israël's contact met de Egyptenaren zoals het is begonnen: met Gods zegen (vgl. Gen. 47,8). Zelfs het machtige Egypte is daarvan afhankelijk. De woorden van de Farao laten angst blijken. Geen breedsprakigheid meer, maar bange kreten. Geen wonder, de sfeer is beklemmend. Het duister heerst: in drie opeenvolgende verzen wordt gezegd dat het nacht is (v. 29-31).

Israël trekt weg als een triomferende legermacht, die de overwonnenen ontredderd achterlaat. Israël wordt hier getekend als een machtig volk met ongekennde proporties: zeshonderdduizend man, dat is een volk van wel drie miljoen mensen. De belofte aan Abraham van een talrijk nageslacht is duidelijk vervuld. Zelfs de macht van Farao heeft het niet kunnen verhinderen.

Het gedenken

Er moet nog eens op gewezen worden hoezeer dit verhaal van de uittocht bepaald, uitgelegd en geactualiseerd wordt door de verbinding met de hierbij gegeven voorschriften voor de feesten. Zo worden nog enkele bepalingen inzake het Pascha en wel met betrekking tot de vreemdelingen (wellicht vanwege v. 38) het verhaal binnen gehaald door de herhaling van v. 41 in v. 51. Ook wordt 13,1-16 eraan toegevoegd: twee series inzettingen (v. 3-10 en 11-16), waarin in beide het gedenken, de representatie van het gebeuren centraal staat (vgl. met name v. 8-9 en v. 14-15).

Op Goede Vrijdag

Dit is 'een nacht van waken' (v. 42), een wachten in de duisternis op de bevrijding uit het doodsland, zoals op Goede Vrijdag. De nacht speelt een grote rol in de messiaanse verwachting. Zo vermeldt de Targum bij dit vers dat er vier nachten zijn die belangrijk zijn in de geschiedenis van hemel, aarde en Israël: de nacht van de schepping, de nacht van het verbond met Abraham, de nacht van de uittocht uit Egypte en de nacht 'wanneer de wereld aan haar einde komt om verlost worden en de ijzeren jukken zullen verbroken worden. Mozes zal uittrekken uit de woestijn en de Messias-koning uit den hoge. Deze zal leiding geven vanaf de top van een wolk en gene zal leiding geven vanaf de top van een wolk. En het woord van de Here zal leiding geven tussen die beiden in en zo zullen zij samen optrekken. Dat is de nacht van het Pascha voor de Here, bewaard en vrijgesteld voor geheel Israël, voor al hun geslachten'.

Het gedenken van het verleden blijft niet staan bij het heden, maar ziet vooruit. Zo wordt ook bij de viering van de joodse Sederavond gezegd: 'Dit jaar hier, volgend jaar in Jeruzalem; dit jaar in dienst, volgend jaar vrij'.

In het Nieuwe Testament blijkt hoezeer het Pascha heeft doorgewerkt in de weergave van de gebeurtenissen rond kruis en opstanding. Het duidelijkste voorbeeld daarvan is Joh. 19,36 dat Ex. 12,46 opneemt. Daarom kunnen we van dit gedeelte uit het boek Exodus veel leren over de verlossing door Jezus Christus. Bijvoorbeeld dat die verlossing betrekking heeft op het dagelijkse leven, op de aardse realiteit, zoals de Israëlieten werden verlost uit het diensthuis. Ook het gemeenschapsvormende element en de bovengenoemde eschatologische dimensie van Pascha horen in onze paasviering thuis.